

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

De pont bij Olburgen, zoals die heden ten dage heen en weer gaat tussen de IJsseloevers. Samen met de pont van Bronkhorst wordt hiermee de verbinding tussen de Veluwe en de Achterhoek onderhouden. (Foto van 2004, gemaakt door Ans Rouwenhorst. In eerste instantie ten behoeve van De Achtste Steen, in het bijzonder de speciale bijlage van de Begroting 2004, de laatste begroting van de zelfstandige gemeente Steenderen.

Als variatie op de meeste nummers van De Zwerfsteen in de afgelopen jaren, bieden we de lezer ditmaal een wel bijzonder gevarieerd nummer aan. Er is van alles wat. Onze nieuw aangeworven redacteur Herman Nieuwenhuis, laat meteen flink van zich horen met 2 leuke artikelen. Eerst over de pontveren bij Olburgen en Bronkhorst. In dit nummer wordt vooral het Olburgse veer belicht. Bronkhorst komt volgende keer aan de beurt.

HVS

Herman geeft daarnaast - in vogelvlucht - een verslag van de excursie van de HVS naar De Slangenburg nabij Doetinchem. Daarnaast een keur van kortere artikelen: onder meer over een expositie in de Roode Toren in Doesburg, een speciale boek-aanbieding voor onze lezers over 'De Gelderse Pot'.

2006/2

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 400
Juni 2006

Voorwoord

Na een koud en nat begin van het voorjaar lijkt het erop dat het echte voorjaarsgevoel dan toch eindelijk gearriveerd is. In een korte tijd is de achterstand in de natuurlijke ontwikkeling nagenoeg ingehaald en hebben we inmiddels al weer een week lang iedere dag van zomerse waarden kunnen genieten. Niets zo veranderlijk als het weer is voor ons Nederlanders een gegeven, als we maar geduld hebben komt het met het weer meestal allemaal wel weer op z'n pootjes terecht.

De ledenvergadering van 20 maart j.l. was de afsluiting van het seizoen 2005-2006. We kunnen terugzien op een seizoen met redelijke opkomst op de ledenavonden en de excursie. Thans zijn we al weer bezig met de invulling voor het komende seizoen. Binnenkort krijgt u van de activiteitencommissie een uitnodiging voor een excursie, die gehouden zal worden op zaterdag 30 september a.s. We blijven in de buurt en denken om ongeveer 11.15 uur vanaf het marktplein te vertrekken. U kunt deze dag alvast in uw agenda noteren.

Op 29 april j.l. is aan ons lid Jan Wolters uit Bronkhorst een Koninklijke Onderscheiding

uitgereikt door de burgemeester. De secretaris en ondergetekende waren hierbij uitgenodigd, aangezien Jan Wolters bestuurslid van onze vereniging is geweest in de beginperiode van 1992 tot 1996. Voor al zijn verdiensten voor de gemeenschap van Steenderen en Bronkhorst is Jan Wolters benoemd tot ridder in de Orde van Oranje Nassau en kreeg hij de versierselen die daarbij horen opgespeld door de heer Aalderink, burgemeester van de gemeente Bronkhorst. We hebben Jan en zijn vrouw en kinderen met deze onderscheiding namens de Historische Vereniging Steenderen gefeliciteerd.

Het zal waarschijnlijk net voor de vakantie zijn dat u deze tweede Zwerfsteen in 2006 ontvangt. Hiermee liggen we mooi op schema en ik hoop, dat we er in zullen slagen dit jaar met 4 nummers uit te komen. Ik wens u veel leesplezier met deze Zwerfsteen en u allen een fijne zomer toe.

Wim Achterkamp,
voorzitter

Van de redactie

Deze tweede Zwerfsteen van 2006 komt kort na het eerste nummer uit. Nog net mooi voor de vakantieperiode.

Wij hopen dat u weer genoten heeft van de vorige met het hoofdartikel van Marian van der Haar over de huisvesting van de familie van Asselt, als vervolg op haar artikel over de bakkers van Asselt. U heeft zo een aardig compleet beeld van deze, voor Steenderen zo bekende, familie. Wij staan open voor aanvullende informatie en verhalen.

In deze Zwerfsteen een verslag van de vorig jaar gehouden excursie naar de Slangenburger, geschreven door Henk Wieggers en bewerkt door Herman Nieuwenhuis. Met dank aan Henk.

Verder een stuk over de veren van Olburgen en Brankhorst, in dit nummer het Olburgse veer. Willy Pasman heeft hiervoor veel materiaal verzameld en Herman Nieuwenhuis heeft het uitgewerkt.

Van de heer Kisman, u weet wel, van de lezing in januari over namen, kregen we een aantal interessante delen uit het geboorteregister van de gemeente Steenderen.

Verder een brief van een lezeres uit Amersfoort die bijzonder genoten heeft van het verhaal in dialect van Ben Hiddink.

Hart van Steenderen

De redactie heeft het plan opgevat om een vierluik te schrijven over de bebouwing rond het centrale kruispunt in Steenderen.

Een artikel over de Engel, Gebbing Mode, Scheerder en de hoek van de Bongerd.

Daar hebben we echter uw hulp bij nodig.

Wij zijn op zoek naar mensen die ons aan materiaal hierover kunnen helpen. Het is dan de bedoeling om in vier opeenvolgende Zwerfstenen de artikelen te publiceren.

Wat staat er verder op stapel?

- Het torentje op Den Bremer; De stoomtram;
- Nijverheid langs de ZE-weg; Excelsior (de naaischool) en de buurtschap Rha

Oude krantenartikelen en foto's

Op de oproep voor oude krantenartikelen over de gemeente hebben we nog geen reactie gekregen. Duik eens in oude dozen en help ons aan materiaal.

Maria Schotman

Colofon:

"De Zwerfsteen" is de kwartaaluitgave van de historische vereniging van (de voormalige gemeente) Steenderen, opgericht 1 juni 1992.

BESTUUR:

Voorzitter: Wim Achterkamp
Bronkhorsterweg 32
7221 AC Steenderen
Tel.: 0575 - 45 17 47
Fax: 0575 - 45 09 66

Sekretaris: Gerard Wesselink
Dambroek 7
7223 DT Baak
Tel.: 0575 - 44 14 89

Penningmeester:
Bertus Rietberg
Hoogstraat 23
7227 ND Toldijk
Tel.: 0575 - 45 20 04

LEDEN:

Willy Pasman
Dr. A. Ariënsstraat 39
7221 CB Steenderen
Tel.: 0575 452457

Monique Willems
De Berken 9
7221 GN Steenderen
Tel.: 0575 - 45 12 21

Fred van der Mije
Hofstraat 4
7223 LR Baak
Tel.: 0575 - 44 18 06

Rob Gosselink
Prinsenmaatweg 2
7224 NE Rha
Tel.: 0575 - 45 13 74

REDACTIE:

Eindredacteur: Wim de Lange
Weth. Massinkstraat 3
7227 DB Toldijk
Tel.: 0575 - 45 28 70
Email: wdelange2@planet.nl

Redactiesecretariaat:
Maria Schotman
Dr. A. Ariënsstraat 37
7221 CB Steenderen
Tel. 0575 451618
Email: mariaschotman@gmail.com

Redactieleden:
Yvonne Koning,
Wim de Lange,
Herman Nieuwenhuis en
Maria Schotman.

Redactiemedewerkers:
Wil Gijsman en Anton Metz.

CONTRIBUTIE:

De contributie bedraagt met ingang van 2002 € 15 euro per jaar per huisadres.
Bankrel. Regiobank Steenderen
Bankrekening: 685289710, t.n.v. Hist. Vereniging Steenderen.

Losse nummers van de Zwerfsteen zijn te verkrijgen bij het verenigingssecretariaat. Kosten:
€ 2,50 euro per stuk en
€ 3,50 euro voor de dikkere uitgaven.

Vormgeving en druk:

Doetinchem. Tel. 0314 - 37 25 38

De vader P. schreef over ononderlijk
het veer een veer, "Hog en weer"

De moderne uitvoering
van de pont bij Olbur-
gen. De opname dateert
van januari 2004.

door Herman
Nieuwenhuis

Geschiedenis van de Steenderense veren

In de Zwerfsteen van juni 2004 hebt u in de bijdrage van Anton Metz het één en ander kunnen lezen over het voetveer bij Het Hoge Land. In deze Zwerfsteen beschrijf ik kort de geschiedenis van de twee veren, te beginnen in dit nummer het Olburgse veer. Bronkhorst bewaren we voor een volgende keer.

Het veer bij Olburgen

Het veer bij Olburgen is één van de oudste veren in onze omgeving. Het wordt al in een koopakte van 10 januari 1269 genoemd, waarbij graaf Otto van Gelre het Hof te Dieren met het veer wil kopen van de Ridderlijke Duitse Orde Baly Coblenz. Het voert te ver om in dit artikel de gehele geschiedenis van alle eigenaren te beschrijven. Een aantal wederwaardigheden wil ik u niet onthouden. Zo stuurde de Arnhemse magistraat in 1441 een bode naar het veer te Dieren om te bevelen dat men niemand mocht overvaren. Op de Veluwe waren straatrovers gesignaleerd en men wilde deze zo de vlucht over de IJssel beletten.

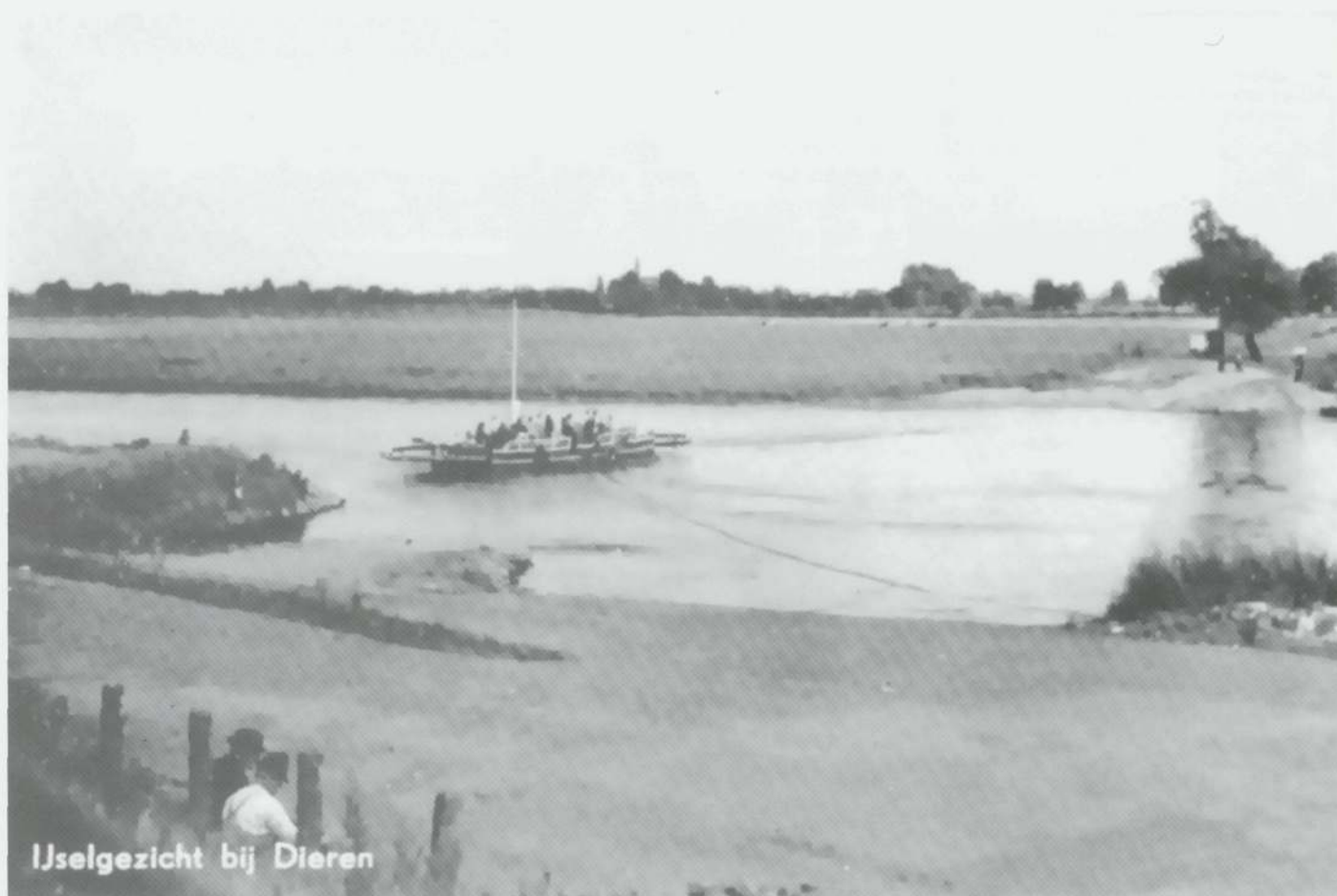
In 1504 was een zekere Reintken Kailmeijter veerman te Dieren. Hij had 'een doodslag begaan'

en moest daarvoor gestraft worden. Hertog Karel van Gelre gaf hem echter kwijtschelding van straf omdat hij goed geholpen had en de ruiters en voetknechten van de hertog regelmatig had overgescheept tijdens diens strijd tegen de Bourgondiërs.

Rond 1900 is Koen Geerlings eigenaar van het veer, in 1927 is hij overleden en werd het veer verkocht aan Gerrit Wiegman, afkomstig van de boerderij "Het Ganseij" bij Brummen. Zijn zoon Frits nam het veer van zijn vader over in 1950, toen hij terug kwam uit Indonesië.

Tijdens de tweede wereldoorlog heeft het veer het ook zwaar te verduren gehad. In 1945 is het door de Duitsers vernield en was het niet meer te repareren. Er moest tot 1950 met roeiboten gevaren worden. Na een protestactie van de inwoners van Olburgen werd in 1950 een gebruikt veer gekocht en kreeg als naam "Steeds Voorwaarts". Dit is ook nu nog de naam van de huidige pont.

Een zwarte bladzijde uit de geschiedenis van het veer vormt wel de datum januari 1950. Veel werknemers van de steenfabriek in Olburgen kwamen uit Dieren en Doesburg. In de afgelopen vijf jaar waren ze gewend met een roeiboot over te varen.

IJsselgezicht bij Dieren

Zes werknemers wilden niet op de nieuwe pont wachten en roeiden zelf naar de overkant. De roeiboort kwam op de kabel van de pont terecht en sloeg om. Vijf mensen verdronken en de zesde kon door Frits worden gered.

De steenfabriek heeft vele jaren voor inkomsten gezorgd en ook veel boeren uit Olburg en Dieren of Doesburg grond hadden liggen, maakten gebruik van het veer.

De pont was in die tijd een trekpont met handlier, die de kracht om over te varen van de stroom moest hebben. De pont liet men schuin afdrijven en daarna moest men het met de hand naar boven lieren. Dit vergde veel ervaring en vaardigheid. In 1972 is er een motor met schroefinstallatie opge maakt. Dit leverde natuurlijk veel gemak en snelheid op. Het scheepvaartverkeer vormde altijd een gevaar. De verschillende pontbazen zijn steeds bezig geweest om na te denken over verbeteringen. Zo was er het plan om de kabel waarlangs de pont loopt boven het water te leggen aan twee torens, om zo het scheepvaartverkeer zo min mogelijk te hinderen. Uiteindelijk is gekozen voor een anker in het midden van de IJssel, waaraan de kabel is bevestigd. Bij mistig weer beschikt men nu natuurlijk over radar. In de tijd van Frits Wiegman werd gebruik gemaakt van de misthoorn, kwam er geen signaal terug, dan werd begonnen met de

oversteek. Eenmaal is een Duitse tanker tegen de pont aan gevaren, gelukkig zonder grote schade. De Olburgse bevolking heeft veel bijgedragen aan het in stand houden van het veer. Na de protestactie in 1950, werd in 1990 zelfs de brug in Doesburg bezet. Frits Wiegman had te kennen gegeven de pont te willen verkopen. Dit lukte niet en op 1 januari besloot hij te stoppen. Dit kon natuurlijk niet. Gelukkig kwam er een oplossing. In mei 1990 nemen Theo en Leo Bremer de pont over. Toen in 1992 Theo Bremer overleed, nam zwager Theo Jansen zijn taak over. In 1998 werd de pont gerenoveerd. Hoewel de toekomst onzeker is, waarover later meer, vaart de 'Steeds Voorwaarts' tot op de dag van vandaag nog steeds tussen Dieren en Olburg.

Tot zover de gegevens over het Olburgse veer. Bij een volgende gelegenheid vertellen we iets over het veer bij Bronkhorst.

Natuurlijk valt er veel meer te vertellen over veren, ponten, pontveren en veerponten. Op de volgende bladzijden een hartekreet van een veer vrouw en de tekst van het beroemde lied van Drs. P. "Heen en weer".

Het veerpontje bij Olburg en Dieren gezien vanaf de Dierense oever.

Drandus P. schreef ooit een onsterfelijk lied over een veer, "Heen en weer"

Taalvirtuoos Hein Polzer verwerkte een overpeinzing over de zin van het bestaan in zijn lied over de veerpont.

*We zijn hier aan de oever van een machtige rivier
De andere oever is daarginds en deze is hier
De oever waar wij niet zijn noemen wij de overkant
Die wordt dan deze kant zodra we daar zijn aangeland
En dit heet dan de overkant, onthoudt u dat dus goed
Want dat is van belang voor als u oversteken moet
Dat zou nog best eens kunnen, want er is hier veel verkeer
En daarom vaar ik steeds maar vice versa heen en weer*

Heen en weer, Heen en weer, Heen en weer, Heen en weer!

*Ik breng de mensen heen, ik breng weer anderen terug
Mijn pont is als het ware ongeveer een soort van brug
En als de pont zo lang was als de breedte van de stroom
Dan kon hij blijven liggen, zei me laatst een econoom
Maar dat zou dan weer lastig zijn voor het rivierverkeer
Zodoende is de pont dus kort en gaat hij heen en weer
Dan vaart hij uit, dan legt hij aan, dan steekt hij weer van wal
En ondertussen klinkt langs berg en dal mijn hoorngeschal*

Heen en weer, Heen en weer, Heen en weer, Heen en weer!

*En als de pont dan weer zijn weg zoekt door het ruime sop
Dan komen er werktuiglijk gedachten bij me op
Zo denk ik dikwijls over het geheim van het bestaan
En dat ik op de wereld ben om heen en weer te gaan
Wij zien hier voor ons oog een onverbiddelijke wet
Want als ik niet de veerman was, dan was een ander het
En zulke overdenksels heb ik nu de hele dag
Soms met een zucht van weemoed, dan weer met een holle lach*

Heen en weer, Heen en weer, Heen en weer, Heen en weer!

*Het pontje ligt alweer gereed voor de tocht naar "De oever waar we niet zijn,
die noemen wij de overkant" aldus het bevinden van de tekstdichter.*

De Vereniging van Eigenaren en Exploitanten van Overzetveren in Nederland, de VEEON, heeft natuurlijk ook een eigen contactorgaan. En daarin troffen wij de volgende

Ode aan de Veervrouw

De veerman: een man die een overzetveer bedient. Achja, die veerman, daar is in de loop van de tijd al zoveel over geschreven en verteld. Drs P. wijdde er zelfs een lied aan, zodat onderhand wel verondersteld mag worden dat iedereen weet waarover gepraat wordt als we het over de veerman hebben.

Laten we het nu eens over een andere boeg gooien!

Hoewel het woordenboek (zelfs in deze tijd van voortschrijdende emancipatie) slechts een omschrijving geeft van het beroep 'veerman', bestaat hierop wel degelijk een vrouwelijke variant: de 'veervrouw'.

Wie is deze veervrouw?

Een vrouw die een overzetveer bedient? Nee, dit zou te simpel zijn, want los van het feit of we het nu over het beroep hebben: achter menige veerman staat een vrouw die ook de benaming veervrouw verdient.

Was zij vroeger vaak de kasteleinse die het café bij het veer draaiende hield en af en toe bij afwezigheid van de veerman de klanten overzette, ook tegenwoordig is zij een vrouw die haar mannetje staat. Als zij al niet zelf vaart dan is zij toch de gene die een grote bijdrage levert aan het reilen en zeilen van het veerbedrijf. Want laten we eerlijk zijn: een veerbedrijf is iets aparts!

Een veer moet varen anders is er iets grondig mis. En dit houdt voor de meeste veerdiensten in, dat er zeven dagen per week wordt overgezet met alle consequenties en hectiek van dien!

Want het uitgangspunt 'eerst het werk, dan het meisje' gaat zeker in het veerbedrijf op. De pont komt op de eerste plaats en dat vergt heel wat improvisatietalent van het thuisfront.

Daarom deze keer een ode aan de veervrouw. Die zeker te weten haar mannetje staat. En al zit ze er misschien heel niet op te wachten: naar mijn mening mag ze best wel een keertje een pluim krijgen, al is het maar in de inleiding van deze uitgave van het contactorgaan van de VEEON.

Een veervrouw

Geboren

Derk Jan

**zoon van Cornelus Boom
en Teuntjen Wolsheimer**

2 Februari 1847

Geboren:

Gerrit Jan Harmsen

**Zoon van Jan Frederik Harmsen
en Johanna Kettelarij**

29 augustus 1855

Het was 3 februari 1847 dat Cornelus Boom met 2 getuigen op het gemeentehuis van Steenderen kwam om zijn pasgeboren zoon aan te geven.

Alle gegevens werden opgeschreven in het geboorteregister van de gemeente onder nr. 13.

De akte is ondertekend door de vader, de getuigen en burgemeester Planten.

Zeven jaar later werd Gerrit Jan Harmsen aangegeven bij de burgerlijke stand. Dit onder nummer 61.

U zult wel denken: 'nou, leuk te weten. Maar wat moet ik er mee? Deze beide jongens zijn immers al lang overleden'.

Hoe twee ferme flinke knapen in een handomdraai leuke meisjes werden!

Op 31 december 1866 wordt op last van de rechtbank in de kantlijn van het geboorteregister van Derk Jan Boom en van Gerrit Jan Harmsen een wijziging bijgeschreven.

Bij Gerrit Jan luidt dit bijschrift als volgt:

"In gevolge bevel van de ArrondissementsRechtbank te Zutphen bij vonnis gewezen den twintigsten December achttienhonderdzesenzestig ingeschreven in het geboorteregister dezer gemeente des zelfden jaars den eenendertigsten December No. 107, is tegenstaande geboorteacte no. 61 verbeterd door het woord mannelijk te veranderen in dat van vrouwelijk, en de voornaam van Garrit Jan in de naam Garritjen.

Steenderen den eenendertigsten December achttienhonderdzesenzestig.

De burgemeester Ambtenaar van den burgerlijken stand."

Bij Derk Jan woorden van gelijke strekking.

Daar bleek de zoon ook een dochter te zijn. De naam Derk Jan werd gewijzigd in Derkjen.

Opvallend is, dat Derk Jan geboren is in 1847 en Gerrit Jan in 1855. Er zit 7 jaar tussen. Als het besluit van de rechtbank komt, is het 1866.

Derk Jan (Derkjen) is dan bijna 19 jaar en Gerrit Jan (Garritjen) 11 jaar.

Onopzettelijke geslachtsverandering

Hoe kan zo iets na een kleine twintig jaar plotseling ontdekt worden?

Een mogelijkheid die zich logischerwijze aandient is de kans dat er plotseling behoefte was aan een uittreksel uit het geboorteregister.

In het geval van Derk Jan is dat goed voor te stellen. Hij is dan 19 jaar en de kans is levengroot aanwezig dat de stoere knaap voornemens was binnen afzienbare tijd te gaan trouwen en dan komt zo'n geslachtsverandering natuurlijk onvermijdelijk aan het licht. Maar Gerrit Jan is daar met zijn 11 jaar natuurlijk nog wel rijkelijk jong voor.

Summiere teksten

Het bijgeschreven in de kantlijn van beide geboorteaktes is heel summier. Een uitgebreid vonnis staat elders beschreven onder nr. 107 en nr. 108. De volledige handgeschreven tekst hiervan is in zeer ambtelijke taal, zij het wel in een zeer duidelijk leesbaar handschrift.

De stukken waar deze gegevens uit afkomstig zijn, heeft de heer Kisman de redactie doen toekomen. Hij vond dit in de gemeentelijke archieven en vond het wel bijzonder. Dit is het inderdaad. Mischien dat nazaten van beide families hier nog iets van weten?

Maria Schotman

De Toekomst van de HVS

Het bestuur van de Historische Vereniging Steenderen streeft ernaar in de komende 5 jaar een ombuiging te bewerkstelligen van een vereniging van passieve consumenten naar een club van actieve "bedrijvers van historie". Dit vraagt een intentieverandering van suf en slapend naar actief en sprankelend. De vereniging moet meer zichtbaar zijn in de naaste omgeving en op het web.

De realisatie vraagt een nieuwe structuur van de vereniging met minimaal 4 actief draaiende hoofdwerkgroepen: archief, redactie, activiteiten en communicatie. De werkgroepen onderhouden onderling contacten om elkaar te steunen, te stimuleren en tot nieuwe initiatieven te komen. Het bestuur stimuleert en faciliteert.

Over 5 jaar dienen de veranderingen duidelijk aanwezig te zijn.

De werkgroep Redactie willen wij er hier even uitlichten.

Wij willen proberen om in de Zwerfsteen meer variatie in de artikelen aan te bieden.

Bijvoorbeeld door artikelen te spreiden over meerdere nummers. (Een recent voorbeeld daarvan is het verhaal van Marian v/d Haar over het bakkersgeslacht Van Asselt). Daarnaast diverse kleinere artikelen en vaste rubrieken. Van u als lezer verwachten wij ook actievere medewerking door artikelen aan te leveren of materiaal waaruit de redactie een artikel kan samenstellen. (Het artikel over het bezoek van de HVS aan De Slangenburg in dit nummer is een goed voorbeeld van dit laatste)

Wij kunnen het volgende van u gebruiken:

- *oude krantenartikelen die handelen over bewoners, bebouwing of andere interessante zaken.*
- *Oude foto's met een verhaal erbij.*
- *Oude foto's met een oproep om namen en gebeurtenissen.*
- *Wetenswaardigheden over verdwenen bebouwing. (We weten dat binnenkort De Engel afgebroken gaat worden, daar is heel veel over te vermelden.)*

Zo zijn er natuurlijk nog veel meer zaken waar een artikel inzigt.

N.B. Voor de gehele tekst van het beleidsplan kunt u bij het bestuur terecht.

M.S./W. de L.

LEDENAANBIEDING

Voor de mensen van de Historische Vereniging Steenderen

De Gelderse Pot

Iedere Nederlandse provincie heeft zo zijn eigen karakter, gewoontes, tradities en - niet te vergeten - gerechten en lekkernijen.

Maar vaak zijn die laatste twee helaas vaak in de vergetelheid geraakt.

Ze zijn er echter nog in oude, soms bijna versleten kookboeken en ook in oude handgeschreven receptenschriften van plattelandsvrouwen en keukenmeiden.

Het typische van sommige "typische" streekgerechten is dat ze in meerdere provincies voorkomen, waarschijnlijk als gevolg van "meeverhuizen".

Zoals Jan-in-de-zak bijvoorbeeld, dat onder verschillende namen als Jan-in-'t-hemd, Pork en poddik-in-de-trommel in diverse streken van Nederland opduikt.

Verder valt op dat ingrediënten en bereiding van gerechten dikwijls per deel van een provincie iets verschillen, soms zelfs plaatselijk.

In dit boekje staat een alfabetische opsomming van Gelderse gerechten en lekkernijen.

In De Gelderse Pot worden de Gelderse keukengeheimen prijsgegeven.

De normale prijs is € 4,99 voor de Gelderse Pot.

Uw ledenprijs bedraagt € 4,25

U kunt *De Gelderse Pot* bestellen door middel van onderstaande bon.

De bon kan ingeleverd worden bij een van de bestuursleden of d.m.v. e-mail (mije0035@planet.nl) met vermelding van onderstaand nummer en de titel.

9055137103 De Gelderse Pot

aantal ...

Naam: .....

Adres: .....

Plaats: .....

Aantal: .....

Charaden en Logogrijphen

Deze raadsels, charaden en logogrijphen zijn verzameld door Harmen Addink.

De oplossingen staan achterin:

Voor alle duidelijkheid:

Een Charade is een lettergreetpraadsel.

Een Logogrijph is een woord-letter raadsel.

Charade No. 3

Van twee delen waaruit ik besta, geeft het eerste deel hetzelfde te kennen, 't welk het tweede deel te kennen geeft, zijnde iets over het algemeen van oud en jong zeer bemind. Mijn geheel is de naam van een vogel.

Oplossing

De vogel is **KOEKOEK** geheten.
Koeke word door oud en jong gegeten.

Logogrijph nr. 4

Wie kent een vloeibaar wezen, dat zeer blank is en als men deszelfs naam van achteren afleest, een ander wezen aanduidt, dat ongemeen zwart is en het eerst gemelde wezen zeer bemind.

Oplossing:

ROOM is vloeibaar blank en wit.
Keer om en daar zit de MOOR.

Historische vereniging Steenderen bezoekt de Slangenburg: Huis, landgoed en bewoners

Buitenaanzicht van het Huis van het landgoed de Slangenburg.

Het is al weer even geleden, maar op 16 oktober 2004 bracht een aantal leden van de historische vereniging Steenderen een bezoek aan kasteel Slangenburg. Van dat bezoek heeft dhr. Henk Wieggers een uitgebreid verslag gemaakt. Hier volgt een samenvatting van dit verslag, in een bewerking van Herman Nieuwenhuis.

Ligging en beheer

Kasteel Slangenburg ligt zo'n 5 kilometer ten oosten van Doetinchem, links van de weg naar Varsseveld. Het is het middelpunt van het gelijknamige park (135 ha) en landgoed (566 ha), dat bestaat uit bossen, akkers en weilanden.

Verder vinden we er twee mooie beekjes, de Bielheimerbeek en de Beneden Slinge. Mogelijk dankt het kasteel aan deze beek haar naam. Uniek aan de Slangenburg is de 17e-eeuwse aanleg van het landgoed, die nagenoeg geheel bewaard is ge-

bleven. Sinds 1950 is het landgoed Slangenburg in handen van Staatsbosbeheer. Als beheerder van dit gebied probeert Staatsbosbeheer de waardevolle historische structuur te handhaven en waar mogelijk te herstellen. Oude landgoedelementen, zoals het Rondeel, een cirkelvormige plaats waar vier lanen bijeenkomen, en de oude boomgaard worden hersteld. Bij het landgoed Slangenburg behoren op het ogenblik 6 pachtboerderijen. Ze dateren uit de vorige eeuw en worden in de oude stijl onderhouden en hersteld. De boerenbedrijven zijn van belang voor de natuur; zonder akkerland zouden er bijvoorbeeld geen patrijzen leven op Slangenburg.

Geschiedenis

Als eerste eigenaar van dit kasteel vinden we het geslacht Van Baer. De bekendste Van Baer van Slangenburg is Frederik Johan. Generaal Frederik

door Henk Wieggers,
bewerkt door
Herman Nieuwenhuis

Johan van Baer (1646-1713), verloor zijn vrouw na een ernstige ziekte toen ze pas één jaar getrouwd waren. Frederik Johan is nooit hertrouwd en om zijn vrouw nooit meer te vergeten, gaf hij de schilder Gerard Hoet de opdracht de wanden en plafonds van het kasteel te voorzien van toepasselijke mythologische voorstellingen. Daarbij werden de mythen toch wel een beetje aangepast: veel schilderijen bevatten elementen die te maken hebben met van Baer's liefde voor zijn vrouw of met het alleen achterblijven van hemzelf.

Van Baer bouwde de voorvaderlijke havezate, die slechts bestond uit de westelijke toren met aangrenzend bouwwerk, uit tot het U-vormige slot dat wij nu kennen.

Van Baer was niet alleen een goed officier, hij was ook een uitstekend landbouwkundig econoom. In die tijd lag het kasteel in een eenzame streek temidden van zandige heidevlaktes en vochtige bossen. Hij kocht van de gemeente Doetinchem de "Doetinchemse Heide" en legde dwars over het terrein een uitgebreid lanenstelsel aan dat nog steeds min of meer in zijn originele vorm bestaat. Een groot deel van de heide werd ontgonnen en bebost met eiken, beuken en dennen. In 1679 legde hij ook het park rondom het kasteel aan in de toen toonaangevende formele parkstijl, waarvan de kenmerken - strakke rechte lijnen met een geometrisch patroon - goed bewaard zijn gebleven. Sinds Frederik Johan van Baer is de Slangen- burg vele malen van eigenaar veranderd, meestal door vererving, maar tweemaal door verkoping. De laatste verkoop vond plaats in 1895 toen de Duitse houthandelaar en grootindustriële Arnold Passmann uit Duisburg-Ruhrort het kasteel en aangrenzend landgoed overnam.

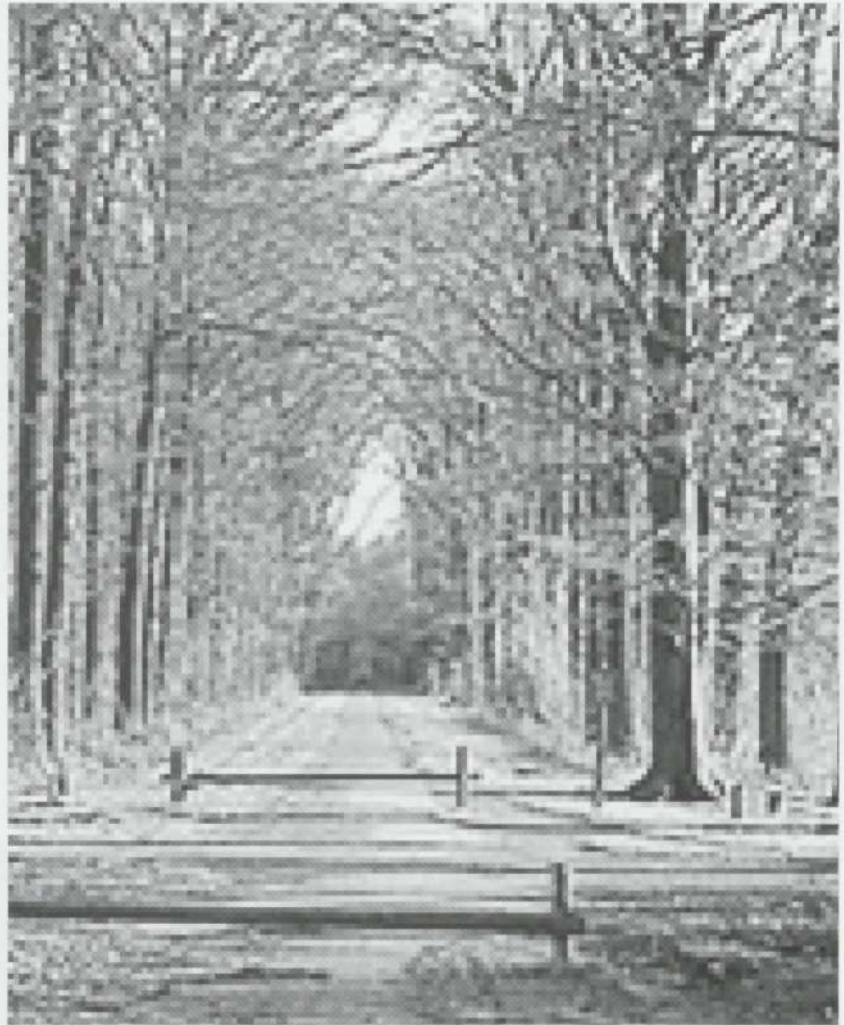
Na de dood van zijn vader zette de oudste zoon, Hermann Passmann, het beheer van de Slangen- burg voort. Hij was zeer geliefd bij de pachters en in de oorlogsjaren probeerde hij alles te doen om het landgoed, met de daar werkende mensen, zonder al te veel kleerscheuren door de oorlog te loodsen.

Na de oorlog kwam de Slangenburg onder beheer van het Beheersinstituut van Duitse Vermogens, dat al spoedig het landgoed in handen gaf van Staatsbosbeheer. Sinds de jaren vijftig is Rijksg- bouwendienst verantwoordelijk voor het onder- houd van het kasteel, terwijl Staatsbosbeheer het landgoed beheert.

Kasteel Slangenburg is nu het Gastenhuis van de Benedictijner Abdij St. Willibrord, die op twintig minuten loopafstand ligt. Het kasteel staat echter open voor mensen van alle gezindten.

Rondleiding door het kasteel

We beginnen in de ontvangzaal (bijgenaamd de Blauwe zaal). Het hier aanwezige plafondstuk stelt Venus voor, de liefdesgodin. Het is in deze

Prachtige opname van een van de vele boswandelpaden die in veelheid te vinden zijn in park rond de Slangenburg.

kamer het enige schilderij dat met grote zekerheid aan de periode van Frederik Johan van Baer moet worden toegeschreven. Aan het plafond hangt een prachtige kroonluchter van Venetiaans glas.

Vervolgens komen we in de hal. In die hal is nog slechts één kunstwerk uit de tijd van Van Baer volledig bewaard gebleven, nl. een stucplafond. Kenmerkend is dat hier niet de gladgewerkte afwerking aanwezig is, zoals we die aantreffen in de gemoderniseerde oostelijke vleugel.

Daarna betreden we de opkamer, via de provisie- kamer. Het centrale bezienswaardige stuk hier is het Schouwstuk, dat het Parisoordeel voorstelt.

Op het plafond is de godin Ceris afgebeeld. Zij is de lieveling van de landheer en een grote bron van feestvreugde, want van haar komt bier, wijn en een weelde aan mooie bloemen.

Bacchus staat wel erg duidelijk in het midden.

Deze kamer was nl. bestemd voor gezellige ontmoetingen, waarbij een hapje en vooral een drankje niet zal hebben ontbroken!

Dan betreden we de Grote eetzaal. In de Passmantijd en wellicht al eerder sprak men van de Dido-zaal of Didokamer. Dit zal hoogstwaarschijnlijk de naam van deze kamer zijn geworden omdat het schouwstuk de tragische dood van Koningin Dido voorstelt. In 1794 heeft Jan Sparmarkering in deze eetzaal allerlei schilderijen aangebracht allemaal beelden uit de Historie van Aeneas en Dido. Het Schouwstuk verwijst ongetwijfeld naar de vroegtijdige dood van mevrouw Van Baer.

De grote zaal

En dan is het moment daar dat we arriveren in de kostbaarste en meest representatieve ruimte van de Slangenburg: de Grote Zaal. In deze imposante ruimte vinden we schitterende schilderijen, een indrukwekkende schouw en een plafond met fraai stucwerk.

Evenals in de andere kamers is het schouwstuk weer zeer belangrijk in de zogeheten Kamer van de eeuwige liefde. Het schouwstuk stelt een jonge vrouw voor in een blank gewaad, ongetwijfeld een voorstelling van de godin Juno, de beschermster van de huwelijkstrouw. Vele van de aanwezige schilderijen verwijzen naar het goede huwelijk van de heer Van Baer en zijn vrouw. Momenteel wordt de kamer verbouwd tot gastenkamer.

Gastenkamers

De Alkoofkamer wordt, evenals de Kamer van de eeuwige liefde, verbouwd tot gastenkamer.

De Alkoofkamer wordt door een houten boog, versierd met slingers van eikenloof, in tweeën verdeeld. De ruimte achter de boog was wat men in de 17de en 18de eeuw een "alcove à l'italienne" noemde, kortom een alkoof op z'n italiaans, een rijke bedstee, waarin een staatsiebed stond opgesteld.

Hiermee eindigt de rondleiding door een aantal kamers van de Slangenburg. Via het trappenhuis gaan we weer naar beneden, na afscheid te hebben genomen van de gids Jan Berends en de Slangenburg.

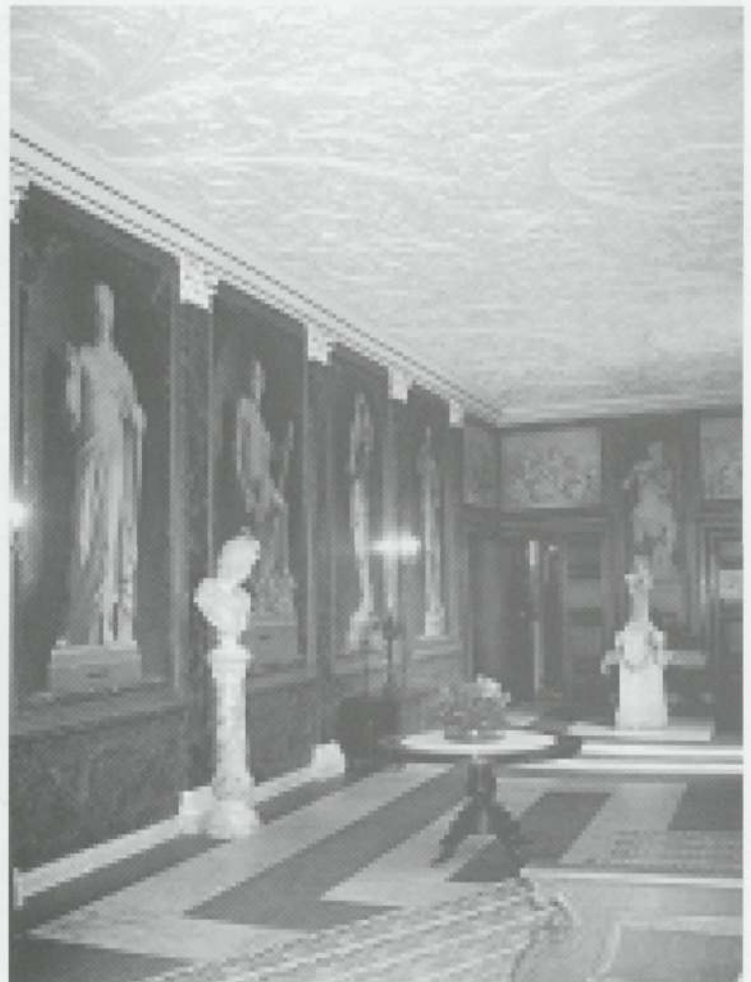
Buiten op de stoep van de Slangenburg namen de leden van de Historische Vereniging Steenderen nog wel even de tijd een groepsfoto te nemen, ter herinnering aan het interessante bezoek.

Bronnen:

Website Slangenburg

Het boek Slangenburg van Jan Berends e.a.

De imposante hal van het huis

En zo werd de excursie van de HVS een boeiende leergang door een stukje zeer interessante streekhistorie.

Gelukkig dus maar dat een mens nooit te oud is om te leren.

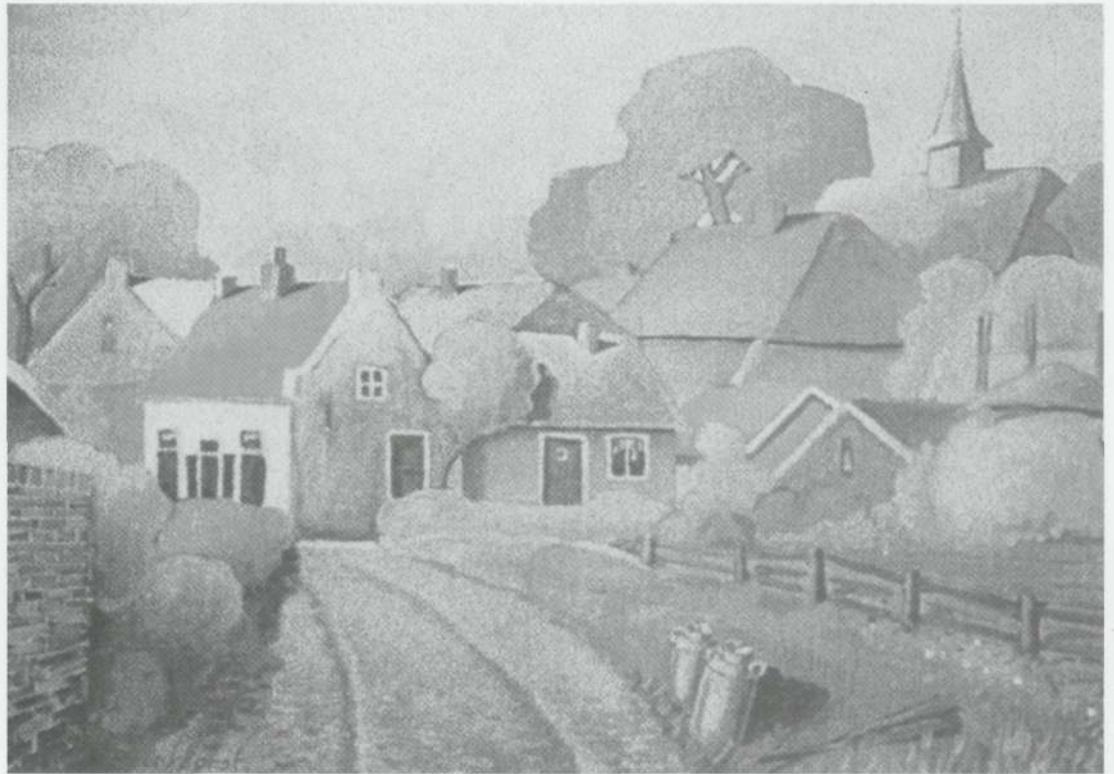

Blik in de zogeheten Alkoofkamer. We hebben een mooi zicht op de houten boog met de slingers van eikenloof. Ook is goed het grote staatsiebed te zien. Waarachtig een rijk bedstee!

De leden van de Historische Vereniging Steenderen lieten zich aan het einde van het bezoek aan de Slangenburg met alle genoegten nog even fotograferen op de stoep van het Huis.

Schilderij van Bronkhorst, met links in het midden het witte huisje waar - volgens de brief van Annie Wijers - 'de gehaaiden' woonden. Wie daarmee bedoeld werd (en) blijft duister.

Annie Wijers, "un dochter van Wieers de bode" verrukt over dialectartikel van Ben Hiddink

Direct na het uitkomen van de eerste Zwerfsteen van dit jaar kwam er een enthousiaste brief van mevrouw Annie Zandvliet- Wijers uit Amersfoort. Zij schreef dat ze enorm had genoten van het dialectartikel van Ben Hiddink over de Naobers.

De tekst van de brief:

Amersfoort 7 mei 2006.

Beste redactie van de Zwerfsteen,

Wat heb jullie mien een plezier gedoan met het stuk in de laatste Zwerfsteen van Ben Hiddink. Mien naam is van geboorte Annie Wieers. Ik heet al 55 joar Zandvliet, moar van geboorte bun ik un rasechte Steenderense. De dochter van Wieers de bode. Mien vader was in de hele gemeente bekend.

Het Steenderens proaten bun ik nooit verleerd. Veural as ik bij mien zuster en zwoager bun en Henk uut de Bongerd, dan proat wie weer lekker plat. Ik bun nog steeds op de Zwerfsteen geabonneerd en leze alles wat er in steet, soms kom ik nog bekende namen tegen.

Mien man, die helaas 5 joar geleden overleden is, was gek van Bronkhorst. Moar niet zoals het noe is, maar als vrogger. Hie schilderde en bie mien in de kamer hink un schilderje van Bronkhorst, toen

de gehaaiden nog in dat witte husken woonden. Ik wette niet hoe de goeie man heiten, wie zeien altied de gehaaiden.

Later woonden André en Reina doar.

Ik wil jullie ook bedanken veur de mooie opbargmap veur de Zwerfstenen. Hie is now bie de jongsten dochter van Fennie, die woont kort bie mien. Die krig de Zwerfsteen weer van mien.

Ik wens jullie vulle succes met het krantjen en good goan.

Annie Wijers.

Annie Wijers voegde een kaart bij van een schilderij van Bronkhorst, dat door haar man was gemaakt.

Op de kaart het kleine huisje waar ze het in de brief over heeft.

Dit huisje staat tegenover de beeldenwinkel direct rechts als je Bronkhorst vanaf het veer binnenkomt.

De redactie bedankt Annie Wijers voor haar reactie.

Om een vrouwenbanksken.....

Heftige taferelen in kerkelijk Steenderen: Hiér die banck”!

En het geschiedde in de dagen van maart 1651 dat op vrijdag de 14de in de kerk van Steenderen ene Jan Harmensen Scherenbeck een ontmoeting had met de "pastoor" Bronckhorst (destijds was dat de gebruikelijke aanspreektitel van een dominé). Dus Jan vroeg aan dominé Bronckhorst: "Wat hoore ick, wyltghy van onse suster Anna Reynertsen dat bancken off coopen?". Er ontstond een gesprek, waarbij Jan o.a. maande: "coopet dat niet, het comt ons tho" en verder: "wylt ghy gebruicken het bankjen voor uw vrouwe; soo lang ick opden Hoff tho Baeck woonne mach ick dat well lyden, maer het bancken will ick geerne opdie plasse holden staen, daer het voer langhe jaeren gestaenn heeft, sulcx wyle bewysen met oude gemienslydenvan karspel Steenen". De predikant antwoordde echter: "Het is my niet te doen omme het bancksken, maar omdie plasse te hebben twelcke my iss van die karckenraett geweest en thogekent".

Toen Scherenbeck de daaropvolgende zondag de 16de maart in de kerk kwam zag hij tot zijn verbazing dat de bank was weggehaald en dat op de lege plaats de "pastoorsse stoel" was gezet. Dat was Jan een beetje te gortig en hij wendde zich tot de richter Stakebrant en kerkmeester Gosse-lick Hendricksen, of dit met hun goedvinden was gebeurd, waarop zij beiden ontkenden en hem toestemming gaeven om zijn eigen bank weer op de oude plaats te zetten. En vervolgens werd er vrolijk rondgesjouwd met de betrokken stoel. Telkens dacht je dat er eindelijk wat rust was teruggekeerd en hup, dan had of Jan of de dominé weer een verplaatsing verzorgd. Dat kon (letterlijk) heel ver gaan, want Scherenbeck zag zich op een gegeven moment zelfs genoodzaakt de bank uit Doesburg terug te halen om de zetel weer op zijn oude plaatsje te zetten. Ook kerkmeester Gosse-lick Hendricksen kreeg er nagenoeg een punt-hoofd van, getuige de volgende anecdoten:

De kerkmeester van Bronckhorst maakte gebruik van de afwezigheid van de dominé en vroeg burgemeester Telman van Lonnen (tevens de plaatselijke brouwer), in het bijzijn van Scherenbeck en andere kerkgangers, aan zijn collega kerkmeester van Steenderen, Gosse-lick Hendricksen, of hij er van af wist dat de bank weer was teruggezet. Gosse-lick bevestigde dit en onder getuigen verklaarde hij: "ick heb die andere stoel an die pastoor thogeweesen: en hy salse oock holdenn of de duivel sal daer door waeren (in varen?)

Het geschil ging van kwaad tot erger. De dominé probeerde de ruzie een theologische grondslag te verlenen, wat niet lukte en steeds 'hogere' gezagsdragers werden er (soms geheel tegen hun wil) in betrokken. En het conflict woekerde verder. Zo kwam men er eens achter dat de dominé op zijn eentje de zaak weer eens had getracht recht te zetten door de bank te verzetten. Scherenbecks' vrouw heeft in reactie daarop nog tijdens de dienst met behulp van een paar (ook toen al relbeluste?) kerkgangers de bank weer op de oude plaats gezet om vanuit haar vertrouwde bankje en vanaf haar vertrouwde plaatsje de predikatie aan te horen.

En toen barstte de bom. Ambtman Schimmelpenninck voelde zich niet te groot om (samen met Everard van Lochteren "die vrouwe die bancke onder haeren eers hengetrocken" te hebben.

En zo ging het verder: de pastoorsbank werd met nagels vastgespijkerd op de nieuwe plaats. Ieder zocht zijn recht hogerop en uiteindelijk werd op last van landheer Hendrick van der Capellen, burgemeester en raad van Zutphen, de pastoorsstoel en het twistappelbancksken, achter slot en grendel opgeborgen in afwachting van een definitieve uitspraak.

Het was een conflict dat de gemoederen in Steenderen maar liefst vijf jaren in beroering zou houden. In de classicale vergadering van 1456 kreeg ds. Rogerius van Bronckhorst emeritaat, waarmee een einde kwam aan het touwtrekken om het vrouwenbancksken.

Uit andere documenten blijkt trouwens dat de ingezetenen van Steenderen niet verrukt waren van hun predikant, zoals moge blijken uit de mededeling dat sedert de intrede van pastoor Bronckhorst "geërfden en gemeente het niet met hem hadden kunnen vinden".

Maar zijn opvolger Goswinus Martinides à Kerkekinck heeft de Steenderse gemeenschap meer dan 45 jaar trouw gediend.

En zo kon het gebeuren dat er maar liefst vijf jaar lang gekibbeld en geprocedeerd werd over de juiste plaats en de eigendom van een bankje in de kerk. Een situatie die zodanig uit de hand liep dat men zelfs in de kerk en tijdens de dienst zich liet verleiden tot een krakeel dat aan beide zijden "met voelle vuyjlleidinghe ende onsedelijcke woorden uytgesproecken die niet betamelyck en sijn, op soodanighe plaasse te gebruijcken, daer men sall van Godes woort spreken". De dominé liet zich niet onbetuigd en maakte gebruik van zijn verheven standpunt op de preekstoel en riep

met luider stemme uit "brenget die vrouwe uyt de kercke".

Deze verzoeningsgezinde woorden brachten de schrijver van het protocol tot het verontwaardigde commentaar: "in plasse dat eenen goden heedder (=herder)) synnen schepijes suckett bij mecanderen te holden, opdatter geen verlooren gaett, soo gaet men hyr die kudde te verstrooyen".

We hoeven nog niet eens zo heel lang terug te gaan in de geschiedenis om besproken en betaalde plaatsen in de kerk tegen te komen. Met 50 jaar kom je al een heel eind. Gelukkig is aan die praktijk geruisloos een einde gekomen.

Vandaag de dag liggen de zaken anders. Menig voorganger zou dunkt me de vingers aflikken bij het idee dat de plaatsen in de kerk zó in trek waren dat men er een huurbedrag voor over zou hebben!

Wim de Lange

Bron:

Bovenstaand artikeltje is een korte samenvatting, gebaseerd op een werkje getiteld "Gelders Mengelwerk", korte bijdragen tot de geschiedenis van Gelderland. Een uitgave van de Walburgpers Zutphen.

Oostgelderse Contactdag voor Genealogen in september

Op zaterdag 16 september 2006 wordt in Groenlo de 11e Oostgelderse Contactdag voor Genealogie, Boerderij- en Streekgeschiedenis gehouden. De derde zaterdag in september in Groenlo! Traditiegetrouw de dag van de Oostgelderse Contactdag.

Op deze Contactdag kunnen mensen die zich bezig houden met genealogie, boerderij- en streekgeschiedenis in Oost-Gelderland zien wat voor informatie op dit gebied allemaal beschikbaar is. Ook kunnen de bezoekers op ongedwongen wijze met elkaar in contact komen om informatie uit te wisselen.

Deze 11e Contactdag staat in het teken van het "Festival Gelderland 1900 - 2000". Dit Festival besteedt speciale aandacht aan de cultuurhistorische waarden van de 20e eeuw in Gelderland.

Een kenmerkende ontwikkeling in deze periode was de opkomst van de zuivelindustrie. Nagenoeg elk dorp heeft een zuivelfabriek gekend. Op de Contactdag is er een presentatie en expositie over de geschiedenis van de zuivelindustrie in de 20e eeuw in Gelderland.

Als standhouders zijn op deze Contactdag aanwezig genealogische verenigingen, oudheidkundige en cultuur-historische verenigingen, uitgevers op het gebied van (streek)geschiedenis, archieven; bibliotheken; aanbieders van genealogische computerprogramma's, antiquariaten enz.

Op deze Contactdag treft u standhouders uit Nederland aan maar ook enkele uit het Duitse grensgebied.

Ook is er weer aandacht voor hoe internet als bron van informatie gebruikt kan worden bij genealogisch onderzoek.

De Contactdag wordt gehouden in het Cultureel Centrum "De Bron", de voormalige kerk op de hoek Buitenschans-Ruurloseweg.

Bezoekers zijn welkom van 10.00 tot 16.00 uur. De toegang is evenals de vorige keren weer gratis.

Deze Contactdag wordt gezamenlijk georganiseerd door de volgende organisaties:

- Oudheidkundige Vereniging Groenlo;
- Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde;
- Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Achterhoek en Liemers;
- Oostgelderse Stichting voor Genealogie en Boerderijonderzoek (OSGB);

Voor inlichtingen over deze Oostgelderse Contactdag kunt u terecht bij de voorzitter van de Werkgroep Jos M.G.Lankveld, tel. 0481-373478 (e-mail: lankveld.josmg@planet.nl) of Johan Hiddink, tel. 0318-618618 (e-mail: jenghiddink@hetnet.nl).

Cilia de Munnik exposeert in De Roode Tooren

De kunstenaar Cilia de Munnik werd in 1956 in Doesburg geboren. In 1974 begon zij in Nijmegen met haar studie geschiedenis die ze in 1982 met het doctoraal examen afsloot. Haar scriptie had als onderwerp "Paul Gauguin - de werkelijkheid van een droom".

Zij vertrok in 1977 naar Duitsland en studeerde in Essen kunst en textiele werkvormen en in Keulen vrije schilderkunst.

Van 20 mei t/m 1 oktober 2006 wordt in ons Streekmuseum De Roode Tooren, Roggestraat 9-11-13 te Doesburg, een overzichtstentoonstelling gehouden van de van oorsprong Doesburgse kunstenaars.

De internationaal bekende schilderes en beeldhouwster is getrouwd, heeft twee volwassen kinderen en woont met haar man op een boerderij in Niederkrüchten (Niederrhein) waar zij als beeldend kunstenaars samen een atelier hebben. Bezoekers zien vanuit de verte reeds de bonte koe, een van haar sculpturen, op de muur die het erf omgeeft.

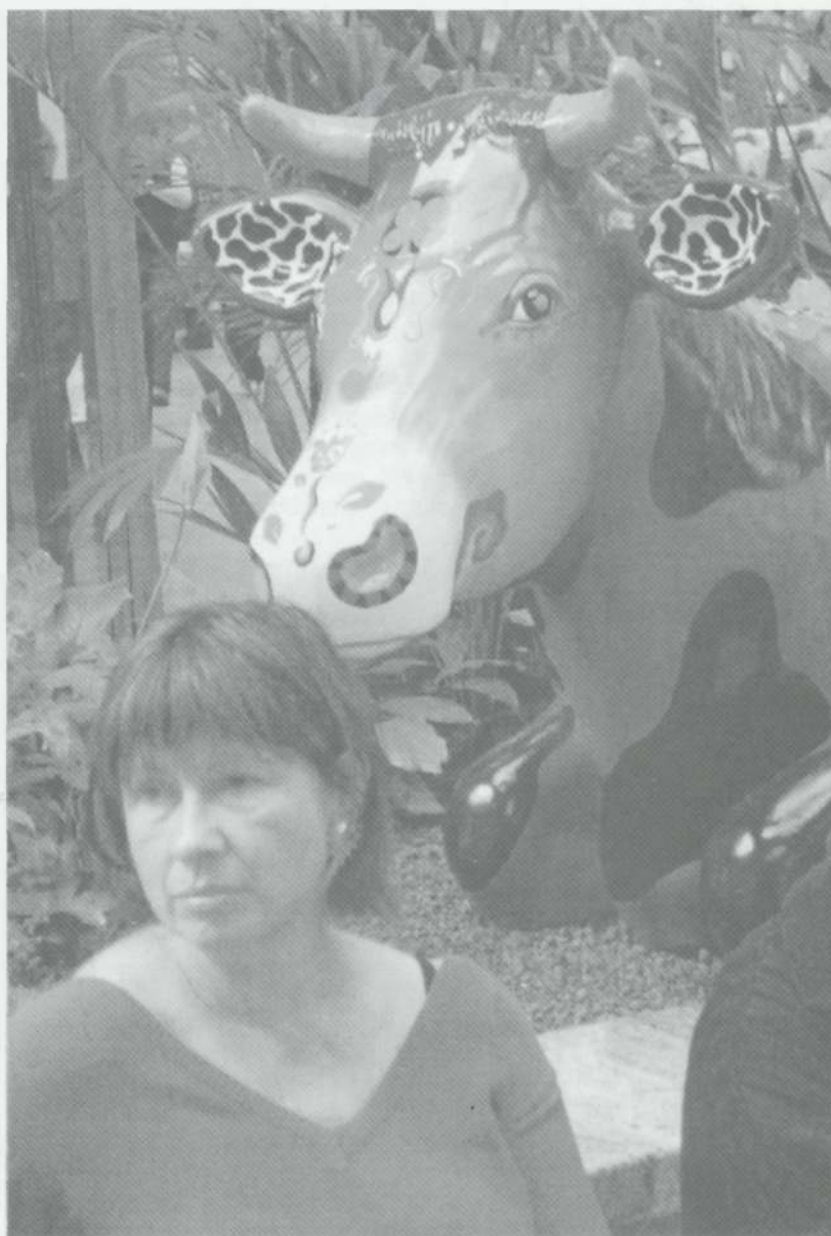
Werk van Cilia de Munnik was reeds op internationale tentoonstellingen en kunstmanifestaties in o.a. Bazel, Birmingham, Dortmund, Frankfurt, Gent, Las Vegas, Londen, München, New York en Tokio te zien. Jaarlijks is zij ook met haar werk vertegenwoordigd op de Frankfurter Frühlingmesse "Ambiente". Vrienden en belangstellenden zijn ook tijdens een speciale atelierexpositie in januari welkom haar werk te bewonderen.

Haar zeer kleurrijke ontwerpen worden niet alleen gebruikt voor illustraties en boekomslagen, maar ook toegepast op bekers, tassen en vazen, op posters, kaarten, kalenders en meubels.

Verder maakt ze etsen, collages en gebruikt ze ook gemengde technieken in haar werk.

Ze maakt sculpturen en objecten van papier-maché, vogels, vissen, katten en wensbomen.

*Kleurrijke ontwerpen
van
toegepaste kunst*

Zo maakte zij voor de Leo-parade in München een levensgrote leeuw die in de Maximilianstrasse te bewonderen is. Kleine 40-cm hoge handbeschilderde leeuwjes zijn ook te koop.

In (kunst)jury's is zij een graag geziene gast door haar grote vakbekwaamheid. Haar didactische aanpak maakt haar schildercursussen zeer de moeite waard.

Haar werk is zeer gedetailleerd en heeft door de heldere primaire kleuren een positieve uitstraling. Op deze manier wil zij levensvreugde en optimisme verbreiden. Sprookjesachtige wezens voeren de toeschouwer terug naar zijn jeugd. Met rode hartjes, bonte bloemen en opvallende kleuren straalt haar werk pure levensvreugde uit.

Foto Cilia de Munnik bij een van haar grotere kunstobjecten, een veelkleurige koe.